

הסכמי אברהם: ההיבט האסטרטגי

מאת פרופ' שמואל סנדלר

מבט מבס"א מס' 1,841, 8 בדצמבר 2020

תקציר: בשעה שהסכמי השלום בין ישראל לבין נסיכויות המפרץ מהווים הישג מדיני בעל משמעויות היסטוריות למעמדה האזורי של ישראל, הרציונל של בניית חזית אנטי-איראנית מחייב את ישראל לפעולה צבאית לטובת בעלות בריתה גם במצבים בהם לא נשקף איום קיומי למדינה היהודית. על הציבור הישראלי להפנים לפיכך תובנות ומחויבויות שלא ידע בעבר.

אין ספק שהסכמי השלום בין ישראל ולבין נסיכויות המפרץ, שזכו לתואר "הסכמי אברהם", הם הישג מדיני בעל משמעויות היסטוריות למעמדה האזורי של ישראל. הפגישה המודלפת בין רה"מ נתניהו לבין יורש העצר הסעודי בן-סלמאן מחזקת את הפריצה הגדולה בציר חדש המתהווה במזה"ת. ברור שהמניע המרכזי מאחורי החיבורים בין "המפרציות" בברכתה של ריאד עם המדינה היהודית, הן חרדותיהן של מדינות אלה מאיראן, שכן אף במזה"ת תקף הכלל הידוע של "אויבו של אויבי הוא ידידי", במיוחד בכל הנוגע לבריתות בינלאומיות. עם זאת על ישראל להתחשב בכללים נוספים בפוליטיקה הבינלאומית, שכן היחסים שהיא נכנסת אליהם טומנים בתוכם מחויבויות בעלות משמעויות אסטרטגיות. יחסים אלה מקבלים משמעות נוספת עם תום ממשל טראמפ, השושבין המרכזי בפריצת דרך זו, וכניסת ממשל ביידן לבית הלבן.

הרקע הפוליטי לפריצת הדרך הנוכחית הוא הלחץ האמריקני להפיכת "יחסי הפילגש" שהתפתחו בעשורים האחרונים בין ישראל לבין מדינות המפרץ ליחסים גלויים ולגיטימיים. צרכיו הפוליטיים של נשיא ארה"ב כמו גם הצרכים הכלכליים של תעשיית הנשק האמריקנית תאמו את צרכיהן הצבאיים של מדינות המפרץ. אולם ההתקפות האיראניות על מתקני הנפט הסעודים והמלחמה בתימן בחסות איראן זכו אך לעיתים רחוקות לתגובה אמריקנית. התגריות אלה הוסיפו לחשיבה החדשה של מדינות המפרץ לגבי היתרון שבבריתות גלויות עם מדינה שלאורך שנים נחשבה ל"מוקצה" בעולם הערבי והמוסלמי. מעבר לדיבורים הרמים על טכנולוגיות מתקדמות ושת"פ כלכלי, הרציונל הגאו-אסטרטגי מאחורי הסכמי אברהם הוא צירוף בעל ברית חדש, בעל שיניים גרעיניות, למאמץ לבלימת ההתפשטות האיראנית.

רציונל זה מקבל משמעות מיוחדת לאור נסיגתה העקבית של ארה"ב מהמזה"ת זה למעלה מעשור, הנובעת בין היתר מעצמאותה האנרגטית ועייפותה הגוברת מהמעורבות באזור. העובדה שתהליך זה קודם על-ידי ממשלים דמוקרטיים

ורפובליקניים כאחד מעידה שמדובר בדוקטרינה חדשה העלולה לקבל תאוצה תחת הממשל הדמוקרטי הנכנס, העתיד לגלות קרוב לוודאי אהדה פחותה כלפי מדינות המפרץ אחריהן חזר הנשיא היוצא.

גוש המדינות השמרניות במזה"ת ער למגמה זו ועוקב בחשש אחר הנסיגה האמריקנית, המתרחשת בעת שרוסיה וסין מעמיקות את חדירתן למזה"ת, ואיראן ותורכיה מרחיבות את השפעתן האזורית. המעטפת האידאולוגית-דתית למאבקים האזוריים הנוכחיים היא מלחמת האסלאם הסוני המתון באסלאמיזם השיעי האיראני ובאסלאמיזם הסוני המיליטנטי של האחים המוסלמים המזוהים עם תורכיה של ארדואן. ובהתאם לכלל הידוע שאין בעלי ברית נצחיים אלא רק אינטרסים קבועים, ישראל מוצאת עצמה בברית עם מדינות ערביות נגד "ידידותיה" משנות החמישים והשישים של המאה הקודמת - איראן ותורכיה.

במידה שארה"ב תמשיך בהתקפלותה מהאזור, ילך משקלה של ישראל בברית האזורית ההולכת ומתגבשת ויגדל, והיא עלולה למצוא עצמה במצבים בהם תתבקש לנקוט מהלכים צבאיים שאינם דרושים בהכרח להגנה על אינטרס ישראלי קיומי. סירוב לנקוט מהלכים אלה עלול ליצור סדקים במערך האנטי-איראני, עד כדי עריקות לגוש האיראני ו/או לגוש האחים המוסלמים/אנקרה.

ההערכות החדשה במזה"ת מחייבת לפיכך את ממשלת ישראל להכין את הציבור הישראלי לתובנות ומחויבויות שלא הכיר בעבר, כמעורבות צבאית אזורית בה היא ממלאת את התפקיד שבעבר מלאה מארה"ב. במקביל חייבת ירושלים לעשות כמיטב יכולתה להאטת התנתקותה של וושינגטון מהאזור, שכן שותפות אמריקנית-ישראלית איתנה מהווה את הבסיס להצלחת הציר החדש המתפתח באזור.

* פרופ' (אמריטוס) שמואל סנדלר הוא חוקר בכיר במרכז בס"א, אוניברסיטת בר-אילן ונשיא מכללת אמונה-אפרתה.